

Hjedding Andelsmejeri – lidt baggrund der kan give et hurtigt overblik. Til læreren.

Danmarks første Andelsmejeri bygget i 1882 i Hjedding på initiativ af lokale bønder. Anlæggelsen af mejeriet kan ikke ses isoleret, men hænger sammen med den udvikling, der i øvrigt skete i den sidste halvdel af 1800-tallet.

Enevældens ophør/Grundloven 1849: En af de helt store omvæltninger i samfundet som gødede jorden for andelsbevægelsen, var ophævelsen af enevælden og indførelsen af Grundloven i 1849. Der blev hermed skabt grobund for, at det enkelte menneske kunne være medbestemmende over sit eget liv.

Andelsbevægelsens tanker blev født i England i 1844, og den første brugsforening i Danmark blev stiftet i 1866. Men det var først med Hjedding, at andelsbevægelsen for alvor slog rod i Danmark:

A) Magten flyttede fra godsejerne til de enkelte bønder. En generalforsamling af andelshavere valgte en bestyrelse. Alle andelshavere havde én stemme uanset kohold. ”Man stemte nu efter hoveder og ikke efter høveder”. B) Andelshavere hæfter solidarisk. C) Overskud og underskud skulle fordeles til andelshaveren i forhold til den leverede mælkemængde. Princippet breder sig hurtigt indenfor mejerier, brugsforeninger, slagterier og korn- og foderstofforretninger.

Landbrugsomlægning. Der sker en omlægning fra kornproduktion til animalsk produktion i løbet af den sidste halvdel af 1800-tallet.

A) Billigt korn fra USA oversvømmer det danske marked. Udvandringen fra Skandinavien til USA satte gang i opdyrkningen af kæmpe landbrugsarealer i USA. B) I 1881 indføres totalt importforbud af stude – levende kvæg – til Tyskland. Det havde været en betydelig indtægtskilde for bønderne op gennem Jylland. C) Da England for alvor begyndte industrialiseringen, og folk i stor stil flyttede til de opkommende industribyer, blev deres egen landbrugsproduktion reduceret, og importen af danske landbrugsvarer steg kraftigt i England blandt andet importerede man dansk smør.

Folkeoplysning. Med skoleloven i 1814 og Grundtvigs højskoler efter 1850 blev befolkningen og især bondesønnerne mere og mere oplyste og fik kendskab til tanker og idéer, der rørte sig ude omkring i verden

Infrastruktur. Den Vestjyske Længdebane fra Ringkøbing til Esbjerg blev ført over Ølgod, og fra 1875 blev det muligt og nemt at transportere varer til og fra Ølgod med tog. Da man anlagde Hjedding, har dette forhold været med i betragtningerne.

Ved tabet af Sønderjylland og Slesvig-Holsten i 1864 mistede Danmark sine store hidtil anvendte udskibningshavne og i 1899 anlagde man havnen i Esbjerg, som blev forbundet til det øvrige Jylland med jernbanen.

Teknologisk udvikling og ønsket om at producere bedre smør. Omkring 1880 opfandt man en mejericentrifuge, der kunne skille fløden fra 275 kg mælk i timen. Det var en revolutionerende opfindelse, der var med til at gøre det vestjyske smør konkurrencedygtigt i forhold til herregårdssmørret.

Smørproduktionen i Vestjylland havde altid foregået på de enkelte gårde. Mælken stod i stuen i timer og dage og samlede fløde. Det betød, at det smør, der blev kærnet og solgt videre til købmænd, var både harsk og surt, og de vestjyske bønder kunne ikke få en ordentlig pris for deres produkt. ”Vestjysk bondesmør” blev det kaldt. Dette var en af de direkte grunde til, at man besluttede at oprette et mejeri, hvor den nye teknologi sørgede for, at der blev lavet konkurrencedygtigt smør.